

Rødts plan for profittfri velferd på fire år



→ Barnehage

→ Skole

→ Barnevern

→ Helse og omsorg

«(...) selvsagt må private barnehager, som andre virksomheter, gå med overskudd og eierne må kunne ha en viss fortjeneste»

- Direktør Anne Lindboe i Private Barnehagers Landsforbund (PBL)
i *Dagbladet*, 08.02.21.

Innhold

Innledning	4
Hovedgrep	6
Bakgrunn	8
Pensjon, lønn- og arbeidsvilkår	10
Offentlig arbeidsformidling	11
Lov- og kontraktsbrudd	11
Barnehager	12
Skole	15
Barnevern	17
Helse- og omsorgstjenester	19
Asylmottak	21

Et oppgjør med privat profitt i velferden

Uavhengig av farge på regjering de siste 20 årene har kommersielle aktører tatt ut profitt i store summer fra offentlig finansiert velferd. Rødt vil sette en stopper for at skattepenger satt av til vår felles velferd skaper milliardformuer hos noen få private eiere – velferdsprofitørene.

Rødt lanserer med dette en plan for hvordan vi kan få en profittfri velferd i løpet av kommende stortingsperiode. Det er på høy tid at vi får bort sugerørene som de kommersielle aktørene har hatt i felleskassa og sørge for gode, universelle og offentlige velferdstjenester i hele Norge. For å få en profittfri velferd har vi konkrete forslag spesifikt for de ulike sektorene, men det er også flere tiltak som gjelder for alle sektorer.

Velferd uten profitt er helt i tråd med folkeviljen – meningsmålinger viser et tydelig flertall i befolkningen for at man ikke skal kunne ta ut profitt på offentlige velferdstjenester¹, og at velferdstjenester skal drives av offentlige og ideelle aktører, ikke kommersielle.²

Rødt vil styrke velferdstjenestene, ikke velferdsprofitørene. Fordi fellesskap fungerer.

1 «Folket sier nei til profitt», *Klassekampen* 04.09.17.

2 Wangberg, Hering og Sander (2019). *Velferd uten profitt*. Oslo: Forlaget Manifest

Rødt sitt hovedkrav

I løpet av den kommende fireårsperioden skal alle offentlig finansierte velferdstjenester drives ikke-kommersielt, av offentlige og ideelle aktører.

Hovedgrep



Foto: Pixabay

Barnehage

Regjeringa legger fram forslag i løpet av 2021, slik at lovendringer kan vedtas i Stortinget i løpet av 2022, for å sikre at:

- Barnehager skal drives enten av kommuner eller ideelle aktører.
- Det må slås fast at de ideelle ikke kan ha økonomisk vinning som formål, og at eventuelle overskudd skal reinvesteres i barnehagen.
- Kommersielle barnehager bør innen gitt tidsfrist – for eksempel 01.07.2024 – omdannes til ideelle barnehager, eller overføres til offentlig drift. Dersom en slik omdanning ikke har blitt gjort innen fristen, vil de ikke kvalifisere til offentlige tilskudd.
- Tilsagn om driftstilskudd må endres i lovverket til å ha tidsbegrensing.
- Kommunene skal få myndighet til å tilpasse barnehagetilbudet til det reelle behovet. Ideelle barnehager skal inngå i, og forpliktes av, kommunenes helhetlige politikk for barn og oppvekst.



Foto: YAY Micro

Skole

Rødt sitt mål er at skolevesenet skal drives av det offentlige, med rom for et mangfold av pedagogiske retninger. Rødt mener følgende er nødvendige første skritt for å sikre at pengene går til elevenes beste.

Regjeringa legger fram forslag i løpet av 2021, slik at lovendringer kan vedtas i Stortinget i løpet av 2022, for å sikre at:

- Skoler som skal få statsstøtte må ha en ikke-kommersiell formålsparagraf, der eventuelle overskudd skal reinvesteres i skolen. Kravet om alternativt formål for å få godkjenning gjeninnføres i lovverket.
- Innføre krav om at skolene må være selveiende og ikke kan være del av et konsern.
- Innføre krav til skolens styremedlemmer om at en ikke kan sitte i styret til selskaper som driver handel med skolen, for å motvirke handel med nærstående selskaper og mulighet til å profitere på skoledriften. Dette etter modell fra Danmark.
- Klargjøre at forbudet mot å overføre verdier til skolens eiere også gjelder ved salg.



Foto: Chuttersnap

Barnevern

Regjeringa legger fram forslag i løpet av 2021, slik at lov-
endringer kan vedtas i Stortinget i 2022, for å sikre at:

- Barnevernstjenester skal drives enten av det offentlige eller ideelle aktører.
- Det innføres en forpliktende opptrappingsplan for avvikling av anbudssystemet i barnevernet som sikrer at når dagens kontrakter med kommersielle selskap går ut, skal de ikke fornyes, enkeltkjøp skal avsluttes og erstattes. Opptrappingsplanen skal sikre at eierskap og drift i barnevernet er offentlig og i langsiktige samarbeid med ideelle aktører. I løpet av stortingsperioden skal man ha oppnådd full opptrapping.
- Dagens kontrakter som staten har med kommersielle selskap skal ikke fornyes når de går ut. Staten skal drive disse plassene selv og ansatte skal få tilbud om å fortsette på minst like gode vilkår. Bufdir opplyser at de har 116 plasser som utløper 31.03.2022 og seks rammeavtaleplasser som utløper 31.07.2022.³ Innen 01.08.2022 skal disse 122 plassene være i offentlig regi.

³ Skriftlig spørsmål fra Moxnes til barne- og familieministeren, Dokument nr. 15:2368 (2020-2021)



Foto: Pixabay

Helse og omsorg

Rødt vil:

- Innrette avtaleverket slik at det ikke gir mulighet for privat profitt fra offentlig finansierte helse- og velferdstjenester. Skattefinansierte helse- og omsorgstjenester skal drives av offentlige og ideelle aktører.
- Avvikle «fritt behandlingsvalg» hvor offentlige helsekroner automatisk følger pasienten til kommersielle aktører.
- Det offentlige helsevesenet skal sikres god kvalitet og kapasitet slik at det ikke er grunnlag for private, kommersielle alternativ. Det må være en opptrapping av plasser og tilbud i helsevesenet, der anbudsprosesser avvikles samtidig som vi avslutter kontraktene med kommersielle. Pleie og omsorg som er konkurranseutsatt skal tas tilbake i kommunal eller ideell regi. I løpet av stortingsperioden skal man ha oppnådd full opptrapping.
- Innføre en forpliktende opptrappingsplan for avvikling av anbudssystemet.
- Ta luftambulansetjenesten tilbake i offentlig drift, slik at tjenesten blir en del av den øvrige ambulansetjenesten og den akuttmedisinske beredskapen. Kontrakten skal ikke settes ut på anbud når den går ut.

I hver av sektorene har Rødt i tillegg en rekke forslag som vil begrense muligheten til å ta ut profitt, all den tid stortingsflertallet lar kommersielle aktører operere innen velferdstjenestene.

Bakgrunn

Skattepengene våre skal gå til felles velferd for å sikre alle innbyggere et godt velferdstilbud slik at vi får gode barnehager, et trygt barnevern, en god skole og en god eldreomsorg.

Men hvert år forsvinner store summer ut av offentlig finansiert velferd. Kommersielle aktører har vokst sterkt innenfor mange av velferdstjenestene våre, og barnehage, omsorgstjenester og barnevern har blitt «big business». I tillegg til diskusjonen om superprofitt, altså fortjeneste utover det normale, kommer diskusjonen om hvorvidt offentlig finansierte velferdstjenester i det hele tatt er egnet som et marked med profitt.

Barn i barnehagen, tenåringer i barnevernet og en bestemor i eldreomsorgen er alle sammen sårbare brukere av viktige velferdstjenester. De er ikke kunder i en butikk. De er utlevert til andres makt, andres prioriteringer og beslutninger på en helt annen måte.⁴ Konsekvensene av beslutningene kan være store. Derfor er ikke velferdstjenester som andre tjenester.

Anne Lindboe, direktør i Private Barnehagers Landsforbund (PBL), lobbyorganisasjonen for arbeidsgivere i først og fremst kommersielle barnehager, har uttalt at «eierne må kunne ha en viss fortjeneste».

Kommersielle aktører som driver velferdstjenester finansiert av fellesskapets midler, har som formål å tjene penger. For å få til det, må nødvendigvis deler av skattepengene som er bevilget til tjenestene gå til privat profitt. Det er derfor en grunnleggende motsetning mellom å tillate kommersielle aktører og ha en velferd uten profitt.⁵

Rødt har de siste fire årene stilt en rekke forslag på Stortinget som vil begrense profitten i velferden og for å sikre at fellesskapets midler går til felles velferd. I mange byer har man, takket være Rødt, klart å få til store fremskritt for å begrense kommersielt eierskap i blant annet barnehage og eldreomsorg. Her har Rødt tatt initiativ til at kommuner skal kunne si nei til nye kommersielle aktører.

Men det krever større politisk gjennomslag nasjonalt å effektivt begrense profitten i velferden. Rødt har hele tiden gått i front for å kaste velferdsprofitørene ut, men det har vært en manglende vilje også hos flere av de rødgrønne partiene til å ta et ordentlig oppgjør med de kommersielle aktørenes inntog i velferden.

Rødt har de siste fire årene stilt en rekke forslag på Stortinget som vil begrense profitten i velferden og for å sikre at fellesskapets midler går til felles velferd.

Rødt vil sikre offentlig og ideell drift

Privat drift er ikke ensbetydende med privat profitt. Det går et viktig skille mellom de private *ideelle* aktørene og de *kommersielle*. Ideelle aktører har spilt en viktig rolle i utviklinga av deler av den norske velferdsstaten. Slik bør det fortsatt være. Det vi er imot er de kommersielle aktørene, som driver velferd med sikte på private eieres overskudd.

I dag ser vi at at ideelle aktører i velferdstjenestene skvises ut av de store kommersielle aktørene. Innen barnehagesektoren var det nedgang på hele 71 prosent ideelle barnehager i perioden 2010-2018.⁶ Konsentrasjonen skjer gjennom at de store aktørene kjøper opp både enkeltstående AS-barnehager og ideelle barnehager. I perioden 2005 - 2017 kom det nesten 1000 nye kommersielle barnehager, mens antallet ideelle ble halvert.⁷

Også i barnevernssektoren er det en konsentrasjon av eierskap, der de store kjedene har kjøpt opp seg opp i sektoren på bekostning av de ideelle. To tredjedeler av

⁴ Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profitt. Oslo: Forlaget Manifest

⁵ Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profitt. Oslo: Forlaget Manifest.

⁶ NOU 2020:13 (2020) *Private aktører i velferdsstaten, Velferdstjenesteutvalgets delutredning I og II om offentlig finansierte velferdstjenester*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.

⁷ Høgskolen i Innlandet. «Kommersialisering av fellesgodene: Virkninger på skatteinntekter, lønn og samfunnsøkonomiske kostnader» (Skriftserien nr 2-2018).



Foto: Stortinget / Flickr

barnevernsmarkedet er nå konsentrert i fem konsern; Team Olivia, Humana AB, Stendi, Unicare og Aberia (eies av Adolfsen-brødrene som også eier Norlandia Care AS, som blant annet driver barnehager og sykehjem).

Ideelle virksomheter har best forutsetning for samarbeid med det offentlige gjennom langsiktige avtaler og uten anbudskonkurranse.⁸ Men i dag må ideelle aktører delta i konkurranse med kommersielle aktører. En norsk studie beskriver følgende: «Likestillingen med kommersielle tvinger ideelle leverandører til å tilpasse seg kommersiell drift. Erfaringen er at dette kan gå på bekostning av ideelles særtrekk. (...) Ideelle organisasjoners merverdi avhenger av finansiering, styring og regulering».⁹

Det offentlige har betydelige årlige styringskostnader ved bruk av kommersielle aktører. Her fra Velferdstjenestutvalgets rapport: «Etter utvalgets vurdering kan dette tilsa at samlede kostnader ikke blir redusert, men i verste fall øker, ved bruk av private leverandører.» Deler av utvalget mener i tillegg at det er rom for mer tillitsbasert styring og dermed reduserte styringskostnader ved bruk av ideelle aktører som ikke har anledning til å ta ut overskudd ut av virksomheten.

⁸ Amundsen (2020). *Barnevernet i markedsliberalismens tidsalder*. Oslo: For Velferdsstaten.

⁹ Dalby Trætteberg og Sivesind (2015). *Ideelle organisasjoners særtrekk og merverdi på helse- og omsorgsfeltet*. (Rapport 2/15). Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Rødt vil

- At velferdstjenester skal være i offentlig eller ideell drift. Alle offentlige tilskudd til velferdstjenester skal komme barn og brukere av tjenestene til gode.
- Sikre at ideelle organisasjoner ikke kan ha vinning som formål, og at eventuelle overskudd skal reinvesteres i driften.
- Utarbeide konkrete opptrappingsplaner i alle sektorene av velferdstjenester, samtidig som vi faser ut de kommersielle aktørene.
- At det ved eventuelle salg av velferdsinstitusjoner må eierne ha meldeplikt til kommunen, og kommunen må ha forkjøpsrett. Offentlige tilskudd skal ikke følge institusjonen ved eierskifte.
- At der konkurranseutsetting er brukt som privatiseringsmetode, f.eks. sykehjem, renhold, kollektivtrafikk og renovasjonstjenester, skal kommuner og fylker ta virksomhetene tilbake i offentlig eie og drift når kontrakten går ut, eller ved mislighold.
- At offentlighetsloven og forvaltningsloven skal bli gjort gjeldende for alle som driver med offentlige tilskudd, samt at fagforeninger og tillitsvalgte får innsyn.

Pensjon, lønn- og arbeidsvilkår

Rødt mener at velferdssektoren skal være en god arbeidsplass for de ansatte, med god bemanning og et godt tilbud for brukerne.

Velferdstjenester kjennetegnes av at de er arbeidsintensive, det vil si at det er store kostnader knyttet til personell. I 2019 utgjorde eksempelvis personalkostnadene (lønn og pensjon) 81 prosent av driftsutgiftene i kommunale barnehager (77,3 prosent i private barnehager).¹⁰ Derfor er det også her det store innsparingspotensialet ligger - i å ha lav bemanning og kutte i lønns- og arbeidsvilkår for de ansatte.

Profittmotivet går også utover de ansattes pensjon: Private barnehager får større tilskudd til pensjon enn hva de har i faktiske kostnader. Til sammen fikk de private barnehagene en milliard mer i tilskudd enn det de faktisk brukte, bare i 2017.¹¹

Markedstankegangen i de kommersielle barnehagene har konsekvenser for kvaliteten på det pedagogiske tilbudet i barnehagene.

I barnevernet stammer de kommersielle selskapenes profitt i stor grad fra at det er lavere lønns- og pensjonskostnader enn i offentlige institusjoner. Barnevernsansatte i kommersielle institusjoner jobber 33 prosent, altså 28 døgn, mer i året enn hva de gjør i statlige institusjoner, samtidig som lønna er lavere.¹² Lavere kostnader hos de kommersielle selskapene skyldes også høyere andel ufaglært arbeidskraft og lavere andel ansatte med barnevernfaglig og/eller sosialfaglig kompetanse enn ideelle og statlige institusjoner.¹³

Ansatte i kommersielle velferdstjeneste gjør så godt de kan for å gi barn, unge og eldre et godt tilbud innenfor de



Foto: Chris Håvard Berge

rammene og forutsetningene de har for å utøve yrket sitt. Men eiernes profittmotiv går på bekostning av muligheten for å ivareta barn og brukernes lovmessige rettigheter og kvaliteten på tilbudet.

Markedstankegangen i de kommersielle barnehagene har konsekvenser for kvaliteten på det pedagogiske tilbudet i barnehagene. En ny doktorgrad av Hanne Fehn Dahle viser at det er lite rom for at ansatte i noen kommersielle kjeder å uttale seg om kritikkverdige forhold ved barnehagen de er ansatt i. Ansatte må holde forslag til gode aktiviteter hemmelig og kan ikke uttale seg kritisk om forholdene eller det pedagogiske tilbudet, av hensyn til barnehagens omdømme.

Rødt vil

→ Innføre pensjonsmodeller for private barnehager som gir kompensasjon for faktiske pensjonsutgifter, og vurdere lignende tilskuddsordninger for andre utgifter, for å sikre bedre sammenheng mellom faktiske kostnader og tilskuddsnivå, slik at tilskudd og foreldrebetaling skal komme barna i barnehagen til gode.

¹⁰ Kunnskapsdepartementet (2021). Du er henta! Finansiering av private barnehager. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

¹¹ «Ny rapport: Private barnehager fikk over 1 mrd. for mye til pensjoner», *Aftenposten.no*, 04.04.19.

¹² Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profitt. Oslo: Forlaget Manifest

¹³ «Barnevern som profittarena», *De Facto*, Notat 7:2017.



Foto: YAY Micro

Offentlig arbeidsformidling

Rødt vil forby kommersielle bemanningsbyråer og gå tilbake til offentlig arbeidsformidling. I dag blir innleie fra bemanningsbyråer brukt som kompensasjon for lav grunnbemanning i velferdssektoren, og en stor andel av sykefraværet dekkes opp ved innkjøp av tjenester fra bemanningsbyråer. I 2018 brukte Oslo kommune 170 millioner kroner på vikarbyråer i oppvekstsektoren. Bergen og Trondheim kommune brukte henholdsvis 87 og 38 millioner samme år.¹⁴ Dette er penger som kunne gått til flere stillinger og bedre tjenester, i stedet for å havne i lommene på kommersielle bemanningsbyråer.

Rødt vil utvide bruken av kommunale vikarpooler som skal dekke kommunens behov for vikarer. Ansatte i vikarpoolen skal ha en utvidet rett til hel stilling. Den offentlige arbeidsformidlingen må gjenreises. Målet må være faste, trygge stillinger for flest mulig. Det vil gi frihet og fleksibilitet til de ansatte, og trygghet for samfunnet.

Rødt vil

- Forby bemanningsselskaper. Arbeidsformidling skal være en offentlig oppgave.

Lov- og kontraktsbrudd

Når velferdsprofittører bryter loven slipper de alt for lett unna. Stendi (tidligere Aleris) har gjennom utstrakt bruk av konsulenter sluppet å betale blant annet arbeidsgiveravgift. LO-advokat Kjetil Edvardsen mener staten kan ha gått glipp av så mye som 500 millioner kroner i arbeidsgiveravgift.¹⁵

Kommersielle aktører innen velferdstjenestene møter ofte ikke andre konsekvenser enn i beste fall å betale tilbake de pengene de urettmessig har tatt fra velferdstjenestene, eller at de mister kontrakten.

Rødt mener selskaper med kommersielle formål for driften ikke skal drive velferdstjenester. Men så lenge det finnes kommersielle aktører i velferden, må brudd på lover, regler og kontrakter møtes med tydeligere sanksjoner. Brudd på EUs nye personvernsforordning, gjerne kalt GDPR, kan gi bøter på opptil fire prosent av selskaper sin omsetning, alternativt opptil 20 mill. euro. Rødt mener det bør vurderes ileggelse av slike bøter når det blir avdekket brudd som kommersielle aktører står bak. Dette har Rødt stilt forslag om på Stortinget.

Inntil vi har fått fjernet kommersielle aktører i velferden, er det nødvendig med tilsyn.

Så lenge det finnes kommersielle aktører i velferden, må det gjennomføres grundige og uanmeldte tilsyn, både av kvaliteten på tilbudet, lønns- og arbeidsvilkår for ansatte og ikke minst økonomisk tilsyn.

Rødt vil:

- Innføre mer treffsikre og effektive sanksjoner som kan følge av brudd på lov- og kontraktsforhold med det offentlige. Man bør vurdere adgang til ileggelse av bøter tilsvarende en andel av virksomhetens omsetning og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.
- Ha rettslige konsekvenser for eiere av kommersielle barnehager eller andre som medvirker til å omgå kommunal, fylkeskommunal, statlig eller annen kjøpsrett.
- At det offentlige skal overta driften av velferdstjenester ved mislighold.

14 «Vil kaste ut vikarbyråene», *Klassekampen*, 04.11.19.

15 «Stendi slapp med 17 mill.», *Klassekampen*, 17.07.21.

Barnehager

De siste 20 årene har likebehandlingen av ulike private eierformer i barnehagesektoren ført til en storstilt fremvekst av kommersielle barnehager. Det har vært en systematisk konsentrasjon der en håndfull store aktører får stadig mer kontroll over de private barnehagene.

Nå spises de små ideelle gradvis opp av de store og kommersielle kjedene. Dette truer mangfoldet av barnehager. Høyresidens politikk er med på å fremme denne utviklingen, med økt maktkonsentrasjon og kjedestyrte pedagogiske tilbud som resultat.

Skal et reelt mangfold i barnehagesektoren sikres, er det nødvendig med en utfasing av kommersielt motivert eierskap. Mangfoldet sikres bedre av de private ideelle barnehagene som ofte er frittstående og skapt nedenfra, enn av de stadig mer mektige kommersielle konsernene som eies og styres ovenfra, og som vokser fram gjennom oppkjøp av enkeltstående barnehager.

Velferdstjenesteutvalget påpeker at den relativt høye lønnsomheten i private barnehager kan tilsa at kommunene har utbetalt unødvendig mye i offentlige tilskudd til private barnehager.¹⁶ De kommersielle barnehagene har vist seg å være svært kreative i å finne måter å ta penger bort fra barna.

Rødt har lenge ment at det ikke er utbyttene som gir velferdsprofitørene den største gevinsten, men selv der snakker vi ikke ubetydelige beløp. I 2018 gikk de private barnehagene med 1,2 milliarder i overskudd. 10 prosent – 120 millioner kroner – gikk i utbytte til eierne, i følge Statistisk Sentralbyrå (SSB).¹⁷

En annen måte de kommersielle barnehageprofitørene henter ut penger på er å overprise kjøp av tjenester fra nærstående selskaper de også eier. Vi har altfor lite innsyn i, eller oversikt over, transaksjoner og de store pengesummene som overføres i de store kommersielle barnehage-konsernene. For å sikre innsyn og at pengene kommer barna til gode, er det en forutsetning at alle barnehager er organisert som eget rettssubjekt, med forbud mot å drive annen virksomhet.

Men det er ved salg av barnehager og eiendommer de største gevinstene realiseres i den kommersielle

barnehagesektoren. Da barnehageforliket, med mål om full barnehagedekning, ble inngått i 2003, vedtok man at også barnehager med «forretningsmessig» drift skulle få offentlig støtte og de fikk muligheten til å søke på gunstige lån hos Husbanken. Sidestillingen av kommersielle, ideelle og kommunale barnehager og tilgangen på slike gunstige lån, ble startskuddet for en storstilt utbygging av kommersielle barnehager.

I ettertid har det vist seg at rundt halvparten, 5,7 milliarder kroner, av disse barnehagelånene har gått til de fire største milliardkonsernene.¹⁸ Læringsverkstedet-kjeden fikk senest i juni 2019 innvilget boliglån på 57,8 millioner kroner med en rente på 1,6 prosent. Dette skjer samtidig som de i 2018 hadde et overskudd på 90 millioner kroner.

Husbank-ordningen har blitt misbrukt av kommersielle barnehagekjeder der de bygger barnehager i stortstilt stil med gunstige Husbank-lån, før de så selger eiendommen videre til ulike kommersielle aktører. Deretter leier barnehagene tomtene eller eiendommene tilbake av det samme selskapet.

En annen måte de kommersielle barnehageprofitørene henter ut penger på er å overprise kjøp av tjenester fra nærstående selskaper de også eier.

Tall fra Husbanken viser at flere store eiere av barnehager siden oktober 2019 har innfridd barnehagelån for to milliarder kroner og solgt 267 norske barnehager til Sverige og Australia for en samlet pris på nærmere sju milliarder kroner.¹⁹ Oppkjøpsfondenes formål er enkelt: kjøpe billige og selge dyrt. At deres interesser i barnehagedrift ikke er i overensstemmelse med at pengene skal «komme barna til gode» eller brede samfunnsinteresser synes åpenbart.

Det er en risiko for at lån fra Husbanken har blitt brukt til å dekke kostnader som er knyttet til en annen virksomhet enn barnehage, slår Storberget-utvalget fast.²⁰ Rødt støtter Storberget-utvalget sin vurdering at det ikke

16 NOU 2020:13 (2020) *Private aktører i velferdsstaten, Velferdstjenesteutvalgets delutredning I og II om offentlig finansierte velferdstjenester*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.

17 «26 milliarder i driftsinntekter for private barnehager». Statistisk sentralbyrå, 03.12.19.

18 «Fire barnehagekjemper har 5,7 milliarder i billige Husbanklån», Dagbladet, 13.08.19.

19 «Solgte 267 barnehager etter lånefest», Børsen, 05.02.21.

20 Kunnskapsdepartementet (2021). Du er henta! Finansiering av private barnehager. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

er behov for ordningen som gir private barnehager generell tilgang til å ta opp lån i Husbanken, men at ideelle barnehager skal ha tilgang til lån i Husbanken for større vedlikehold og rehabiliteringsprosjekter.

I dagens barnehagelov står det at «*Offentlige tilskudd og foreldrebetaling skal komme barna i barnehagen til gode*», men det står samtidig at barnehagen kan «*disponere et eventuelt årsresultat fritt*».²¹

I dagens system er det dermed en innebygd motsetning i at pengene – offentlige midler og foreldrebetaling – skal komme barna til gode, samtidig som det er tillatt for kommersielle aktører å hente ut overskudd. Kommersielle aktører, organisert som aksjeselskap, har som sitt formål nettopp å skape overskudd til eierne. Altså kommer ikke pengene barna til gode.

Så lenge barnehager er organisert som aksjeselskap er det ikke mulig å forhindre «uønskede transaksjoner» og å hindre at profitt hentes ut av kommersielle barnehager, viser en gjennomgang gjort av revisjonsselskapet BDO. Eierne bestemmer over verdiene i et aksjeselskap og vil alltid finne veier til å hente ut profitt dersom de ønsker det.²²

Hvis man tillater kommersielle barnehager, med rett til og formål om å tjene penger på driften, vil motsetningene mellom selskapenes og samfunnets målsettinger fortsette med lovmessighet. Jo mer man vil stramme til fra samfunnets side, dess mer behov er det for reguleringer og kontroll. Det medfører både mer byråkratisering og økende kostnader for samfunnet.

Hvis vi virkelig ønsker at pengene skal gå til barna er det nødvendig å ta det kommersielle problemet ved roten. Å *kun* innføre strengere reguleringer av sektoren, slik flere partier tar til orde for, vil altså ikke være tilstrekkelig for sikre at pengene går til barna. På bakgrunn av tidligere avsløringer viser de kommersielle eierne at de tilpasser driften og finner nye måter å hente ut profitt på.²³

Det er derfor nødvendig med en lovendring som sikrer at barnehager driftes i offentlig eller ideell regi. Stortinget kan, uten juridiske eller økonomiske hindringer, vedta at nye barnehager skal driftes ikke-kommersielt.²⁴

Så lenge høyresida, Arbeiderpartiet og Senterpartiet tviholder på at kommersielle aktører skal få tilgang i barnehagesektoren, blir det bare prat at pengene skal komme barna til gode. Skal vi sikre at penger bevilget til barnehager kommer barna til gode må velferden være profittfri.

Rødt vil

- At barnehager skal drives enten av kommuner eller ideelle aktører.
- Slå fast at ideelle ikke kan ha økonomisk vinning som formål, og at eventuelle overskudd skal reinvesteres i barnehagen.
- Gi kommersielle barnehager en tidsfrist – for eksempel 01.07.2024 - til å omdannes til ideelle barnehager, eller at de overføres til kommunal drift. Dersom en slik omdanning ikke har blitt gjort innen fristen, vil de ikke kvalifisere til offentlige tilskudd.
- Endre tilsagn om driftstilskudd i lovverket til å ha tidsbegrensing. Ved utløpet av en periode må kommunen ha adgang til å stoppe støtten til kommersielle barnehager (AS-er).
- At alle private barnehager skal organiseres som selvstendige rettssubjekter, med forbud mot å drive annen virksomhet.
- Det skal være en kommunal tilsynsordning. Så lenge det eksisterer store kommersielle kjeder må den kommunale tilsynsordningen forsterkes og koordinere kontrollen med et nasjonalt tilsyn.
- Ideelle barnehager skal ha tilgang til lån i Husbanken for større vedlikehold og rehabiliteringsprosjekter.
- At det gjennom en lovendring sikres at barnehageeiendom som har blitt bygget på billige eller gratis kommunale tomter eller med offentlige kapitaltilskudd, ikke selges ut med profitt til kommersielle aktører.
- At husleieavtaler for barnehager må godkjennes av kommunen for å være gyldige.
- Innføre meldeplikt til kommunen og forkjøpsrett ved salg av barnehager.
- Innføre krav om at når en barnehage selges, og kommunen ikke benytter forkjøpsretten, så må ny eier søke om tilskudd på nytt.

21 Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>.

22 «Finansiering av barnehager: Hvordan sikre at pengene kommer barna til gode?» De Facto, Rapport 2:2021.

23 «Barnehage-kjempe har sluttet å ansette fagarbeidere», Dagbladet, 27.05.19.

24 «Finansiering av barnehager: Hvordan sikre at pengene kommer barna til gode?» De Facto, Rapport 2:2021.



Foto: Magne Hagesæter

Den demokratiske styringen av barnehagesektoren har blitt stadig dårligere. Mange kommuner har nå overkapasitet på barnehager, det vil si langt flere barnehageplasser enn barn over tid.²⁵ Men hvis barnetallet i en kommune synker har kommunene i dag ingen andre muligheter enn å kutte i det offentlige tilbudet. Så lenge en privat barnehage har fått innvilget tilskudd av kommunen, beholder den med dagens lov retten til tilskudd til evig tid, uavhengig av totalbehovet eller om barnehagen skifter eier.

Det så man et tydelig eksempel på i Stjørdal kommune i 2018, der det var lave fødselstall og for mange barnehageplasser. Et enstemmig kommunestyre ønsket å unngå nedleggelse av den kommunale barnehagen ved å fordele kuttene mellom den kommunale barnehagen og den kommersielle barnehagen like ved. Men på grunn av dagens regelverk måtte kuttene kun bli tatt i den kommunale barnehagen, og Husbymarka barnehage på Stjørdal ble lagt ned, til tross for store protester.²⁶

Kommunene har ikke muligheten til å stille krav til de private barnehagene som til kommunens egne barnehager. De private barnehagene kan ta inn såkalte «nullåringer», barn under ett år uten lovfestet rett til barnehageplass, for å fylle opp plassene sine. Kostnadene for disse plassene dekkes ikke av statlige tilskudd, men kommunen må like fullt dekke tilskuddet til plassene for «nullåringene» i private barnehager.²⁷

Kommuner får heller ikke bruke penger på å styrke

bemanningen i levekårsutsatte områder, uten å samtidig kompensere alle de private barnehagene i kommune, som i Oslo kommune.²⁸ Men kommunen får ikke lov til å legge føringer for hva støtten til de private skal brukes til og må gis som flate tillegg til de privateide barnehagene i hele byen.

Private barnehager er med det unntatt demokratisk styring. Dagens barnehagelov er en trussel mot det lokale selvstyret og lokaldemokratiet, og eksemplene viser at det haster med et oppgjør med den kommersielle barnehagesektoren.

Rødt vil

- At kommunene skal ha beslutningsmyndighet over barnehagestruktur og dimensjonering, uavhengig av om tilbudet er privat eller offentlig.
- Gi kommunene myndighet til å tilpasse barnehagetilbudet til det reelle behovet.
- At ideelle barnehager skal inngå i, og forpliktes av, kommunenes helhetlige politikk for barn og oppvekst.
- Gi kommunene adgang til å stille samme krav til private og offentlige barnehager, hva gjelder eksempelvis bemanning, åpningstider og prioritering av barn med rett til plass ved opptak.
- At offentlige tilskudd skal avspeile de reelle kostnadene knyttet til barnehagedriften.

25 «Fødetall gir barnehagekutt», *Klassekampen* 15.01.20

26 Wangberg, Herning og Sander (2019). *Velferd uten profitt*. Oslo: Forlaget Manifest.

27 Wangberg, Herning og Sander (2019). *Velferd uten profitt*. Oslo: Forlaget Manifest.

28 «Storsatsning kan være ulovlig», *Klassekampen* 11.08.21.

Skole

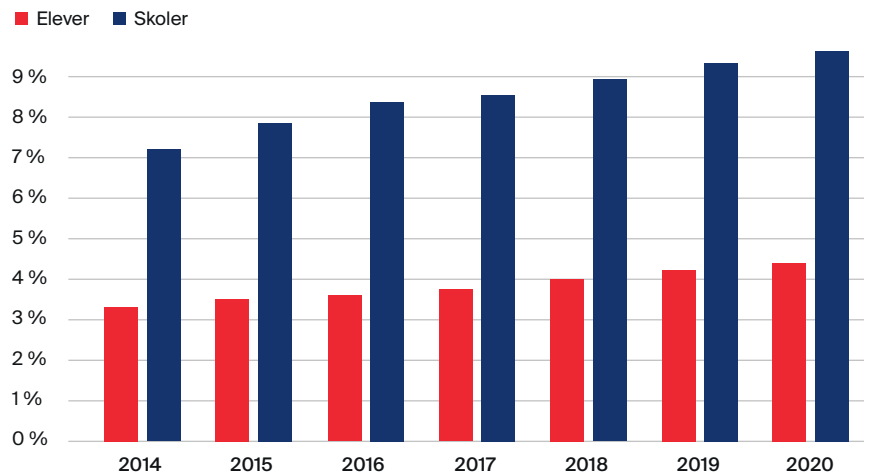
Skolesektoren har i stor grad vært skjermet fra private kommersielle interesser, selv om det har vært en åpning for at privatskoler kan få tilskudd fra det offentlige. Over tid har høyresida gjort endringer i friskoleloven som har åpnet for flere privatskoler. I løpet av de siste årene har både andelen privatskoler og andelen elever som går på private skoler økt.²⁹

Konsekvensen av en økning av private skoler, både i antall skoler og elever, er at større summer av våre felles skatte kroner går som tilskudd til private skoler.

Frittstående skoler mottok til sammen 5,6 milliarder kroner i statstilskudd i 2020.³⁰ Utdanningsdirektoratet (Udir) gjennomfører årlige tilsyn på blant annet økonomi. I tilsynene ser man stadig skoler som har brukt statstilskudd og/eller skolepenger på en måte som ikke kommer elevene til gode. Det er eksempler på skoler som bruker penger fra skolen til å dekke underskudd i tilleggsvirksomheter, og skoler som leier utstyr av nærstående selskaper til overpris og dermed profiterer på å drive skolen. Udir avdekket regelbrudd i ni av ti tilsyn som ble gjennomført i 2017, og rapporten fra de tre foregående årene viser regelbrudd i alle privatskoler som det ble gjennomført tilsyn med.

I skolesektoren er det ikke lov til å ta ut utbytte. I friskoleloven slås det fast at alle offentlige tilskudd og skolepenger skal komme elevene til gode. Skolen kan ikke gi utbytte eller overskudd til eiere eller nærstående, eller pådra seg kostnader i form av blant annet leieutgifter av eiendom som tilhører skolens eiere eller nærstående, slik at pengene ikke kommer elevene til gode.³¹ Men til tross for utbytteforbud er det i dag gode penger å tjene også i skolesektoren, for de kommersielle eierne vet å sno seg rundt regelverket og finne måter og hente ut profitt på.

Andel private grunnskoler og andel elever i private grunnskoler



Det så vi et tydelig eksempel på i Akademiet-saken. I 2010 og 2011 etter et tilsyn av Akademiet-skolene og Bergen Private Gymnas mente Udir at privatskolene har handlet med selskaper som står skolene nær og foretatt skjulte overføringer av midler til eierne. Udir mente privatskolene brøt utbytteforbudet i perioden 2010-2014, og konkluderte med ulovlig profitt. Skolene fikk krav om å betale tilbake statstilskudd som ble brukt i strid med privatskoleloven, der pengene ikke kom elevene til gode. Det opprinnelige kravet til de syv privatskolene var på 18,5 millioner kroner, men har blitt nedjustert i flere omganger.

Saken har gått flere runder i rettsvesenet helt siden 2015, og etter seks år inngikk staten nylig et forlik med Akademiet-kjeden der eierne kommer svært billig unna. Forliket viser at myndighetene ikke klarer å håndheve profittforbudet i praksis, og at et forbud mot profitt og utbytte ikke er tilstrekkelig, så lenge man tillater selskaper med kommersielt motiv.

Ofte når det er snakk om privatskoler tenker en på grunnskoler og videregående skoler. Men vi har også private skoler for høyere utdanning, og også her finner vi eksempler på lovbrudd. En av de største sakene de siste årene er Westerdalssaken, der det ble avdekket at skolen hadde krevd inn mer enn dobbelt så mye som var lovlig i skolepenger. Det ble estimert at skolen hadde tatt inn minst 70 millioner kroner mer enn loven tillot.³²

Kravet fra Kunnskapsdepartementet var på til sammen

29 Statistisk sentralbyrå (2020). «Fakta om utdanning 2021. Nøkkel tall fra 2019».

30 Utdanningsdirektoratet (2021) «Tilsyn med frittstående skoler i 2020».

31 Friskolelova (2003). Lov om frittstående skolar (LOV-2003-07-04-84). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-84>.

32 «Westerdals tok for mye betalt av elevene i ti år», NRK 14.03.16.

84 millioner kroner, blant annet for statstilskudd til utdanninger som ikke var godkjent. Staten inngikk etter hvert forlik med Westerdals på 42 millioner kroner,³³ altså bare en brøkdel av det opprinnelige kravet.

Privatskoler fører ikke bare til at våre skattepenger går til velferdsprofitører. Det rammer også barn og unges opplæring og oppvekst, og læreres arbeidsvilkår. Profittmotivet gjør at pengene ikke kommer frem til å sikre ansatte og utstyr. I privatskoler blir langt flere ukvalifiserte/ufaglærte satt til å undervise. I over 60 privatskoler er mer enn hver femte undervisningstime gitt av en ukvalifisert ansatt.³⁴ Dette vil påvirke opplæringen elevene får. Elevene må få undervisning av fagfolk.

Allerede i dag ligger det i loven at statsstøtten som privatskoler får skal komme elevene til gode. Men tilsynene med skolene er få, og i de fleste tilfeller er reaksjonen skolen får kun tilbakebetaling, ofte bare delvis. Det vil si at det egentlig ikke er noe å tape for skoleeiere.

Allerede i dag ligger det i loven at statsstøtten som privatskoler får skal komme elevene til gode. Men tilsynene med skolene er få, og i de fleste tilfeller er reaksjonen skolen får kun tilbakebetaling, ofte bare delvis. Det vil si at det egentlig ikke er noe å tape for skoleeiere. Rødt mener at når våre skattepenger brukes feil må det følges av konsekvenser.

I dag kan selskaper som driver privatskoler, og som er tatt for lovbrudd, fortsatt opprette og få godkjent nye skoler. Rødt mener at når privatskoler har brutt loven kan ikke selskapet bak uten videre få godkjent opprettelsen av flere nye privatskoler.

Når privatskoler opprettes og godkjennes for statsstøtte er dette penger som tilsvarende går vekk fra kommunens budsjetter. For mange kommuner vil da skolebudsjettet bli

reduert tilsvarende, om en ikke kan kutte andre steder. I noen kommuner fører det til at deler av det offentlige skoletilbudet legges ned. I dag kan fylkeskommunene og kommunene uttale seg før privatskoler godkjennes, og loven sier at en skole ikke skal godkjennes dersom det har negative konsekvenser for det offentlige skoletilbudet. Men en gjennomgang *Aftenposten* gjorde i 2019 viste at Kunnskapsdepartementet de siste årene hadde overprøvd både lokalpolitikere og fagfolk 14 av 23 ganger.

I tillegg har ikke kommuner eller fylkeskommuner råderett over private skoler. Da man i 2015 hadde overkapasitet i Bergen/Hordaland kunne man ikke legge ned en av byens kommersielle skoler, men måtte legge ned Fana gymnas.³⁵

Rødt sitt mål er at skolevesenet skal drives av det offentlige, med rom for et mangfold av pedagogiske retninger. Rødt mener følgende er nødvendige første skritt for å sikre at pengene går til elevenes beste.

Rødt vil

- At skoler som skal få statsstøtte må ha en ikke-kommersiell formålsparagraf, der eventuelle overskudd skal reinvesteres i skolen. Kravet om alternativt formål for å få godkjenning gjeninnføres i lovverket.
- Innføre krav om at skolene må være selveiende og ikke kan være del av et konsern.
- Innføre krav til skolens styremedlemmer om at en ikke kan sitte i styret til selskaper som driver handel med skolen, for å motvirke handel med nærstående selskaper og mulighet til å profitere på skoledriften. Dette etter modell fra Danmark.
- Klargjøre at forbudet mot å overføre verdier til skolens eiere også gjelder ved salg.
- Se på muligheten for at skoler som begår større brudd på loven får karenperioder der de ikke får mulighet til å opprette nye skoler.
- Gi kommuner og fylkeskommuner myndighet over skolestrukturen, slik at de kan si nei til nye privatskoler, redusere elevplasser på private skoler og organisere det helhetlige skoletilbudet.
- Endre lovverket slik at kommunene/fylkeskommunene har beslutningsmyndighet over skolestrukturen og dimensjonering, uavhengig av om tilbudet er privat eller offentlig.

³³ «Forlik mellom Kunnskapsdepartementet og Westerdals», Kunnskapsdepartementet, 09.06.2017.

³⁴ «Private skoler bruker mer ukvalifiserte lærere», Utdanningsnytt 13.03.19.

³⁵ «Fana gymnas legges ned», NRK 08.12.15

Barnevern

Det er fellesskapets ansvar å beskytte utsatte barn og sørge for at alle barn får vokse opp i trygge omgivelser og får hjelp i tråd med sine behov. Utviklingen av barnevernet må være basert på barnets beste, ikke på økonomiske motiv, og økonomi skal aldri trumfe verken faglige hensyn eller barns faktiske behov, slik flere organisasjoner advarer mot at er tilfelle.³⁶

77 prosent av de kommunale barneverntjenestene satte ut én eller flere av sine lovpålagte oppgaver til private aktører i 2014 eller 2015, viser en rapport fra Vista Analyse, bestilt av Bufdir. I rapporten understrekes viktigheten av at det er det offentlige som må sikre kvaliteten og avgjøre om innholdet i et tiltak passer barnets behov - ikke de private leverandørene. Men i praksis er det ikke slik. Konsekvensen er at barnas og familienes rettssikkerhet trues og at barnevernet blir både dårligere og dyrere enn det kunne vært med bedre regulering.³⁷

Til tross for at det er et offentlig ansvar å ta seg av utsatte barn, og at de ideelle aktørene var først ute, drives en større del av den private barnevernssektoren nå av kommersielle aktører.

Det største kommersielle markedet ligger i kjøp av institusjonsplasser, som hovedsakelig er statens ansvar. Omtrent halvparten av institusjonsplassene i barnevernet er drevet av private aktører, og anslagsvis 70 prosent av disse drives igjen av kommersielle selskaper. To tredjedeler av barneverns-markedet er nå konsentrert i fem store konsern.

Disse omsatte for totalt 3,2 milliarder kroner bare i 2016. Samme år passerte barnevern olje i lønnsomhet. Avkastningen var på mellom 22 og 23 prosent, som er høyere enn noe annen næringsvirksomhet, viser en rapport fra De Facto.³⁸ Flere av konsernene eies av oppkjøpsfond registrert i skatteparadis.³⁹

Stendi (tidligere Aleris) er en av Norges største private velferdsselskaper og en av de største aktørene innenfor barnevern. Konsernet omsatte for 2,2 milliarder kroner i 2019. 141 kommuner har kjøpt tjenester fra selskapet, viser Kommunal Rapports leverandørdatabase.⁴⁰

Nylig ble tre tidligere regiondirektører tiltalt for grov korrupsjon. Ifølge Økokrim har de fått varer og tjenester til en verdi av 1,8 millioner kroner fra en underleverandør, som også er tiltalt. Økokrim mener at underleverandøren har bestukket regionsdirektørene fordi de var i posisjon til å skaffe underleverandøren flere oppdrag. Pengene gikk til luksusbåter, sykkel til kona og snøscooter til feriebruk. Alle nekter straffskyld.⁴¹

Det er fellesskapets midler disse konsernene beriker seg på. Innenfor statens ansvarsområde utgjorde utgifter til kjøp av private barnevernstjenester om lag 2,7 milliarder kroner. Innenfor kommunenes ansvarsområde anslår Velferdstjenesteutvalget utgifter på rundt 3 milliarder kroner.

En rapport fra Riksrevisjonen viser at de totale kostnadene til barnevernsinstitusjoner har økt med 31 prosent fra 2016 til 2019, til tross for at antall barn som blir plassert, har vært stabilt. Det er særlig kostnaden ved enkeltkjøp i private institusjoner som trekker opp. Denne har økt med hele 130 prosent.

Avsløringer i VG har vist at antallet barnevernsbarn som bor isolert i enetiltak eller alene på en institusjon ment for flere barn, mer enn fordoblet seg fra 2014.

Enetiltak er et av de mest inngripende tiltakene i barnevernet. Avsløringer i VG har vist at antallet barnevernsbarn som bor isolert i enetiltak eller alene på en institusjon ment for flere barn, mer enn fordoblet seg fra 2014.⁴² Barna bor kun med ansatte, mangler ofte sosial kontakt, aktiviteter og skolegang. Tilsynsrapporter viser at barn i enetiltak ofte blir svært ensomme og opplever en følelse av isolasjon. De yngste barna er under syv år.⁴³

Enetiltak er også det tiltaket som gir mest penger i kassa for de kommersielle aktørene. I 2018 kjøpte staten

36 «Barnevern er ikke et marked», Dagsavisen, 28.05.18.

37 Wangberg, Herning og Sander (2019). Velferd uten profitt. Oslo: Forlaget Manifest.

38 «Barnevern som profittarena», De Facto, Notat 7:2017.

39 «Barnevernsselskaper kontrolleres fra skatteparadiser», VG, 22.06.18.

40 <https://ldb.kommunal-rapport.no/start>

41 «Korrupsjonsskandalen i Stendi: «Dæven Kim! Blir ikke stort bedre.»», Aftenposten, 04.07.21

42 «Tjener millioner på barn som bor isolert», VG. Hentet fra: <https://www.vg.no/spesial/2019/enetiltak-millionene/>

43 «Barna som bor isolert», VG. Hentet fra: <https://www.vg.no/spesial/2019/barna-som-bor-isolert/>

plass for disse barna for mer enn 650 millioner kroner. VG avslørte at de samme private aktørene som tjener penger på barna, også er med i beslutningsprosessen om barnet må bo isolert.⁴⁴

Vi kan ikke la bukken få passe havresekken. Dagens organisering av barnevernet som marked kan ikke fortsette. De profittsøkende aktørenes mål om å tjene penger står i konstant konflikt med mål om hva som er til det beste for de mest sårbare barna i samfunnet vårt.

Kommunene og staten har retten på sin side når de ønsker å forbeholde oppgaver i barnevernet til kommunale og ideelle aktører. I 2016 gikk de kommersielle aktørene, med støtte fra NHO Service, til sak mot Oslo kommune der de mente dette var i strid med EØS-lovens grunnleggende krav til tjenestefrihet og fri etableringsrett. Retten slo derimot fast at det i barnevernet er et sterkt innslag av offentlig myndighetsutøvelse, og at de generelle markedsreglene derfor ikke gjelder for slike oppgaver.⁴⁵

Rødt mener det er nødvendig å styrke det kommunale barnevernet slik at de kan etablere egne tiltaksstillinger framfor å kjøpe tiltakstjenester fra kommersielle.

Rødt mener dagens kontrakter som staten har med kommersielle selskap ikke skal fornyes når de går ut. Bufdir opplyser at de har 116 plasser som utløper 31.03.2022 og seks rammeavtaleplasser som utløper 31.07.2022.⁴⁶

Rammeavtaler gjeldende tom. 31.03.2022

Leverandør	Samlet antall plasser på avtale
Aberia	30
Humana	8
Omsorgspartner ung	1
Rena ungdoms- og familiesenter	7
Stendi	66
Villa Vika	4

Rammeavtale gjeldende tom. 31.07.2022

Leverandør	Samlet antall plasser på avtale
Stendi	6

Kommersialisering av barnevernet fører til fragmentering og konkurranse fremfor samarbeid. Barna med de mest sammensatte behovene trenger helhetlig, tverrfaglig og langsiktig hjelp, men risikerer å få dårligst hjelp. Anbudskonkurransen, som gir priskonkurranse, må byttes ut med et system som setter barnas behov i fokus, og som sikrer vilkårene for ansatte som jobber med sårbare barn og unge.

Systemet for å hjelpe de mest utsatte og sårbare barna og ungdommene våre skal ikke legge til rette for privat berikelse. Omsorgen for disse barna kan ikke overlates til profittsøkende selskaper. Rødt mener det er på tide at alle pengene bevilget til barnevern går uavkortet til barnas beste og ikke til privat profitt.

Rødt vil

- Innføre forbud mot kommersielle aktører og profitt i skattefinansierte barnevernstjenester, slik at hele barnevernet drives i offentlig og ideell regi.
- At barnevernsmyndighetene skal få midler og instruks om å bygge opp offentlige institusjoner, i tide til å erstatte kommersielle aktører.
- Styrke det kommunale barnevernet slik at de kan etablere egne tiltaksstillinger fremfor å kjøpe tiltakstjenester fra kommersielle.
- Ha en forpliktende opptrappingsplan for avvikling av anbudssystemet i barnevernet som sikrer at når dagens kontrakter med kommersielle selskap går ut, skal de ikke fornyes, og enkeltkjøp skal avsluttes. Opptrappingsplanen skal sikre at eierskap og drift i barnevernet er offentlig og i langsiktige samarbeid med ideelle aktører. Bufdir opplyser at de har 116 plasser som utløper 31.03.2022 og seks rammeavtaleplasser som utløper 31.07.2022.

44 «Tjener millioner på barn som bor isolert», VG. Hentet fra: <https://www.vg.no/spesial/2019/enetiltak-millionene/>

45 «Barnevern som profittarena», De Facto, Notat 7:2017.

46 Skriftlig spørsmål fra Moxnes til barne- og familieministeren, Dokument nr. 15:2368 (2020-2021)

Helse- og omsorgstjenester

Rødt vil ha et offentlig finansiert og folkestyrt helsevesen for å sikre likeverdige tjenester til alle. Økende forskjeller i samfunnet kommer også til uttrykk i folkehelse. Helse og levealder henger tett sammen med sosial og økonomisk ulikhet. De som har minst lever i gjennomsnitt kortere og har dårligere fysisk og psykisk helse enn de rikeste blant oss. Rødt arbeider for en helsepolitikk som reduserer slike forskjeller.

Eldre og syke er ikke i samme situasjon som kunden i butikken. De er daglig utlevert til andre menneskers prioriteringer og beslutninger. Det kommersielle profittmotivet må ikke få påvirke rammene for det tillitsbaserte møtet mellom pleietrengende og systemet som skal ivareta dem. Rødt mener at våre eldre og andre som trenger pleie- og omsorgstjenester fortjener at det er de som er i fokus, ikke profittmotivet.

Konsekvensene av kommersielle aktører i helse- og omsorgstjenester er godt dokumentert.

Da den tidligere renovasjonsarbeideren Åge Villi Kristiansen fikk fluelarver i såret sitt, og det endelig ble oppdaget, meldte sykepleieren om hendelsen som avvik. Men det kommersielle selskapet Norlandia sendte ikke avviksmeldingen videre til kommunen. Kristiansen døde noen dager etter at larvene ble oppdaget.

Det var først etter at saken ble avdekket i media at Norlandia valgte å melde fra om forholdene til kommunen og tilsynsmyndighetene, altså ti måneder etter at de alvorlige avvikene fant sted. I dette tilfellet ved Norlandias institusjon i Moss, oppfylte de ikke kommunens krav til kompetanse i bemanningen.

Avsløringer viser at det altså er brukere og ansatte som må ta regninga for at kommersielle skal hente ut profitt, i form av dårligere kvalitet på tjenestene og dårlige lønns- og arbeidsvilkår. Dette vil Rødt nå ta et endelig oppgjør med – en gang for alle.

Det har vært en økonomisk motivert nedbygging av beredskapen i mange områder av helsevesenet. Den reduserte beredskapen gjør befolkningen og helsearbeidere sårbare. Rødt mener vi trenger et godt utbygget offentlig helsevesen slik at vi står sterkere rustet til å møte og håndtere kriser. Vi kan ikke være avhengige av kommersielle bedrifter, for å sikre innbyggerne grunnleggende helsehjelp. Koronapandemien gjorde det tydelig at vi ikke har den nødvendige beredskapen på mange nivåer i helsevesenet. Manglende testkapasitet førte til at Oslo kommune så langt har brukt

108 millioner kroner på testing utført av private aktører. 32,5 millioner gikk kun til Dr. Dropin.⁴⁷

Samtidig ba Dr. Dropin ansatte om å akseptere kontrakter uten ekstra betaling for kveldsvakter, noe som var i strid med avtalen de hadde inngått med kommunen. Dette var en forskjell som kunne utgjøre opptil 155 kroner i timen, og først da media begynte å rulle opp saken sammen med tillitsvalgte, beklaget Dr. Dropin og etterbetalte tilleggene.

Rødt mener vi må ha en opptrapping på beredskap, plasser og tilbud i helsesektoren, samtidig som vi kutter kontraktene med de kommersielle. Vi kan ikke være avhengige av kommersielle aktører for å sikre grunnleggende beredskap og helsetjenester for innbyggerne.

I pleie, helse- og omsorgssektoren er det vanlig at kommunen eller staten setter tjenestene ut på anbud.

Ved å beskrive hvilke innbyggere som trenger hvilke tjenester, og hva man ønsker at noen skal «levere» av tjenester sender man altså ut en konkurranse på hvilket firma som kan utføre dette og til hvilken pris de ser for seg å utføre det for. Med kommuneøkonomi som stadig er pressa, så fører det til at de som tilbyr tjenesten for lavest pris, gjerne vinner anbudskonkurransen.

Hele poenget med anbud og konkurranseutsetting er at kommunen skal spare penger, og til dels også fraskriver seg ansvaret hvis noe går galt. Det gjør igjen at de som skal gjøre selve jobben, de ansatte, stadig presses til å gjøre mer på kortere tid, og at det dukker opp «stoppeklokkeomsorg.» Det samme ser man også innen offentlig sektor med New Public Management, når helsetjenester drives etter bedriftsøkonomiske prinsipper.

Etter at samme leverandør hadde stått for ambulansesykefly-tjenestene i Norge de siste 25 årene, vant det britiske Babcock anbudet, med færre piloter i turnus, færre reservefly og uten at pilotene som var i tjeneste fikk beholde jobbene gjennom en såkalt virksomhetsoverdragelse. Dette skapte kaos og stor usikkerhet, både for ansatte og befolkning. Rødt stilte derfor forslag på Stortinget om å nullstille anbudsprosessen og utrede offentlig drift, slik at tjenesten blir en del av den øvrige ambulansetjenesten og den akuttmedisinske beredskapen.

Anbudsprosessen med Babcock viste hvor galt det kan gå når man blander folk sin helse og pasientsikkerhet med profittmotiv og markedstenkning, slik dagens anbudsmodell innebærer. Anbudet ble gitt til Babcock for å det skulle

47 «Reagerer kraftig på 108 millioner til private korona-testere: - Latterlig», Avis Oslo, 02.08.21.

bli billigere, men resultatet var at staten har måttet gå inn med masse penger for å rydde opp.

Rødt mener luftambulansetjenesten må være i offentlig drift, slik at tjenesten blir en del av den øvrige ambulansetjenesten og den akuttmedisinske beredskapen. Kostnadskonkurranse skal aldri veie tyngre enn trygghet i helsetjenestene.

Rødt mener vi trenger god bemanning og tillit framfor stoppeklokkeregimet. Når de ansatte får tid og tillit til å gjøre jobben sin, vil pleie og omsorg både på institusjonene og i hjemmet bli tryggere for dem som trenger det mest.

Pleie- og omsorgstjenester er en offentlig oppgave som ikke er egnet for anbudsutsetting og kommersialisering. Dagens lappeteppe av kommersielle aktører må erstattes med ordninger der folk kan møte faste personer som har fått tid til å skape tillit.

Rødt vil

- Innrette avtaleverket slik at det ikke gir mulighet for privat profitt fra offentlig finansierte helse- og velferdstjenester. Skattefinansierte helse- og omsorgstjenester skal drives av offentlige og ideelle aktører.
- Avvikle «fritt behandlingsvalg» hvor offentlige helsekroner automatisk følger pasienten til kommersielle aktører.
- At det offentlige helsevesenet skal sikres god kvalitet og kapasitet slik at det ikke er grunnlag for private, kommersielle alternativ. Det må være en opptrapping av plasser og tilbud i helsevesenet, der anbudsprosesser avvikles samtidig som vi avslutter kontraktene med kommersielle. Pleie, helse og omsorg som er konkurranseutsatt skal tas tilbake i kommunal eller ideell regi.
- Innføre en forpliktende opptrappingsplan for avvikling av anbudssystemet
- Ta luftambulansetjenesten tilbake i offentlig drift, slik at tjenesten blir en del av den øvrige ambulansetjenesten og den akuttmedisinske beredskapen.
- Reversere osthøvelkuttene i velferden som er gjort gjennom ABE-reformen. Rødt er det eneste partiet på Stortinget som har reversert osthøvelkuttene hvert eneste år i vårt alternative statsbudsjett.
- Forkaste helseforetaksloven og erstatte den med en ny forvaltningslov for spesialisthelsetjenesten. Organisere sykehusene som offentlige forvaltningsorganer, ikke som bedriftsøkonomiske foretak.



Foto: YAY Micro

- Erstatte innsatsstyrt finansiering med rammefinansiering.
- Fjerne byråkratiserende anbuds- og rapporteringsregimer. Det kan gjøres gjennom pristak på utstyrsinnkjøp i sykehusene i stedet for å utlyse anbudskonkurranser.
- Slå fast at viktige funksjoner som renhold, IKT og ernæring må være en del av sykehusets kjernevirksomhet og ikke svekkes ved at det settes ut på anbud.
- Avvikle kompensasjonen for merverdiavgift, som gjør det mer lønnsomt for sykehusene å kjøpe eksterne tjenester.
- Sikre at aktører som mottar offentlige tilskudd til drift av helse- og omsorgstjenester, har lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår minst på samme nivå med det som gjelder i offentlige virksomheter.



Foto: Chuttersnap

Asylmottak

Under flyktningkrisen i 2015 førte manglende beredskap i asyltjenesten til en storstilt kommersiell utbygging. 31 000 asylsøkere kom til Norge, mens kapasiteten til asylmottakene bare var på 11 000 plasser. På kort tid ble det opprettet 28 000 plasser, hvorav 17 000 var akutt plasser. På det meste var det over 350 asylmottak, 280 av disse var kommersielle.

Men der noen ser en enorm menneskelig krise, ser andre en mulighet til å tjene seg rike og asylbaronene gjorde nettopp det. Enkelte steder betalte myndighetene 1000 kr i døgnet for hver beboer, og UDI gikk med på å betale fullpris uavhengig av hvor mange plasser som ble brukt. Millionene rant ut til halvfulle mottak. På bare halvannet år betalte norske myndigheter ut hele 6,3 milliarder til stort sett private aktører.⁴⁸ Velferdsprofitørene Kristian og Roger Adolfsen fikk i løpet av halvannet år utbetalt svimlende 1,6 milliarder kroner fra UDI gjennom asylselskapet Hero Norge AS.

Fagbevegelsens humanitære solidaritetsorganisasjon, Norsk Folkehjelp har drevet 40 asylmottak de siste 30 årene, men i 2018 la de ned sitt siste asylmottak.⁴⁹ For også innen asyl skives de ideelle aktørene ut. I 1990 var nesten hvert fjerde asylmottak drevet av en ideell aktør, mens det i 2017

var under 8 prosent som var drevet av ideelle. På samme tid har prosentandelen av kommersielle mottak gått fra 12,5 til over 70. I 2020 var det kun én driftsoperatør som er organisert som ideelt foretak. 15 er kommersielle og 9 er kommunalt drevne.⁵⁰

«Utviklingen går i retning av at pris er viktigere og kvalitet mindre viktig når staten lyser ut anbud på drift av asylmottak», uttalte Henriette Westhrin, generalsekretær i Norsk Folkehjelp, til *Klassekampen*.⁵¹

Dette er en utvikling Rødt vil kjempe mot. Vi mener at private velferdsprofitører ikke skal tjene penger på folk som har flyktet. Derfor må asylmottakene drives av offentlige eller av ideelle organisasjoner. Vi må være rustet til å håndtere eventuelle flyktningestrømmer også i framtiden uten å være avhengig av kommersielle aktører.

Rødt vil

- At drift av asylmottak skal være i offentlige eller ideell regi.
- At det skal foreligge beredskapsplaner for skalering av mottaksplasser i asylmottakene, ved bruk av offentlige og ideelle aktører.

48 «Slik ble asylbransjen en milliardindustri», VG. Hentet fra <https://www.vg.no/spesial/2016/asylindustrien-kort/>

49 «Norsk Folkehjelp legger ned sitt siste asylmottak», Fri Fagbevegelse 31.08.18.

50 NOU 2020:13 (2020) *Private aktører i velferdsstaten, Velferdstjenesteutvalgets delutredning I og II om offentlig finansierte velferdstjenester*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.

51 «Stadig færre ideelle mottak», *Klassekampen* 19.05.17.



→ rødt.no